

11. Crkva kroz povijest

11.1 Uvod

Vjera je zauzimala središnje mjesto u životu ljudi ovoga kraja. Ona je pratila i uzvisivala svaki veći čin u ljudskom životu, od rođenja i krštenja do smrti i pokopa, te je nudila nadu u spasenje. Ostavila je dubok trag u povijesti ovoga naroda. Bila je s njim u najtežim trenucima, duhovno mu pomažući u očuvanju nacionalnog identiteta. Povijest crkve složena je poput povijesti našega naroda. Ne osvrnuti se na taj segment učinilo bi ovu knjigu zasigurno siromašnjom. Crkva okuplja svoje vjernike i građane u svim prilikama našega života, i radosnim i žalosnim. Ona na neki način simbolizira ključ za razumijevanje povijesti svakog pojedinca i samog mjesta, govori nam tko smo, koje je naše dostojanstvo, naš poziv, naš smisao i naš cilj.

I kako je sve počelo?

Kršćanstvo je na područje Like došlo prije Hrvata i to s Rimljanima koji su svoja uporišta gradili uz trgovačke putove. Nepostojanje biskupija na ovom području u Rimsko doba dokazuje da je zasigurno samo manji broj stanovnika prakticirao kršćansku vjeru, dok su japodski starosjedioci ostali vjerni svojim starim bogovima i tradiciji.

U novu domovinu Hrvati dolaze kao pogani s vjerom u mnoštvo bogova i u moć prirodnih sila- religije koju su baštinili na izvorima indoeuropske civilizacije. Početak pokrštavanja započelo je nedugo nakon doseljavanja - početkom 7. st (610.-641.). Katolička vjera počela se najprije širiti među Hrvatima iz bizantskih gradova na Jadranu, iz Rima, ali i posredstvom misionara iz franačkih središta, posebice iz Akvileje. Pod utjecajem rimskih starosjedilaca, pa onda **pape Ivana IV. Dalmatinca** i bizantskog **cara Heraklija**, koji je doveo svećenike iz Rima, Hrvati su počeli primati kršćanstvo. Proces pokrštavanja trajao je nekoliko stoljeća. Običan puk teško se odvajao od starih religijskih tradicija. Stanovništvo ovoga kraja prešlo je na kršćanstvo tijekom drugog pokrštavanja, između 867.-886. pa možda i u desetom stoljeću.

Stajnička župna crkva Sv. Nikole prije Drugog svjetskog rata

Poganski Avari, koji su prodrli na ovaj prostor, nesumnjivo su ognjem i mačem zatirali sve što su ovdje zatekli, pa time i kršćanstvo. (*Tomljenović, str. 106*)

Postoji jedan zanimljiv događaj iz vremena pokršćavanja. **Papa sv. Agaton** (678. - 681.) sklopio je s Hrvatima mirovni ugovor, kojim je hrvatski narod obećao da neće nikada napadati druge narode. **Car Porfirogenet** sačuvao je tekst tog ugovora koji u jednom dijelu glasi: «**Hrvati poslije krštenja sastaviše vlastoručni ugovor te se tvrdom i nepokolebljivom vjerom zakleše sv. Petru, da nikada neće provaljivati u tuđe zemlje niti ondje ratovati, već da će radije živjeti u miru sa svima, koji to budu htjeli. A od Pape su za to dobili molitvu (obećanje), da će se za njih boriti i na pomoć im biti Bog Hrvata, kadgod drugi narodi provale u hrvatsku zemlju i ratom ih uznemire, a Petar, učenik Kristov, obdarit će ih pobjedom**» Nažalost, naš će narod protiv svoje volje u nadolazećim stoljećima često kršiti ovaj ugovor. Ratovati će za tuđe interese širom Europe i plaćati veliki danak u svojoj krvi. (*Draganović-Buturac*)

Vrlo važan vjerski događaj jest dolazak na ove prostore učenika **sv. Ćirila i Metoda** iz Moravske. Oni šire kršćanski nauk na narodnom jeziku i ujedno prosvjećuju narod. U bogoslužju se, prema njihovom nauku, upotrebljava isključivo hrvatski jezik (tada crkvenoslavenski). Iako je Rimska crkva zabranila taj nauk, a hrvatski kraljevi tu odluku u načelu podržali, u mnogim dijelovima Hrvatske, poglavito u gorskim, primorskim i sjevernodalmatinskim područjima, sve ostaje po starom. Svećenici koji se pridržavaju nauka Ćirila i Metoda zovu se *popovi glagoljaši*. Oni ne drže mnogo do stega koju im nameće Rimska crkva, već žive kao obiteljski ljudi. U **9. stoljeću** kod nas se javlja glagoljičko pismo za koje se općenito smatra da je djelo s. Ćirila i Metoda, međutim, postoje indicije da je ono postojalo i prije njihovog dolaska. Ovime će glagoljica postati prvim našim nacionalnim pismom.

Crkva je u srednjem vijeku bila nositelj kulturnog stvaralaštva. Ličko je područje bilo jedno od žarišta hrvatske srednjovjekovne kulture, napose glagoljske. Iako teorija da je u **Kosinju** tiskana prva naša knjiga- *Misal iz 1483* - nije potvrđena, ipak ostaje činjenica da je ovaj kraj, ne samo upotrebljavao glagoljicu u crkvenoj i svakidašnjoj uporabi, nego ju je i širio i na okolna područja. Poznato je da je **papa Inocent IV.** odobrio **1248.** senjskom biskupu Filipu uporabu glagoljice u crkvenoj službi, pa je **Senj** postao jedno od glagoljskih rasadišta. Drugo važno crkveno i kulturno središte ovoga prostora bio je **Modruš**. Prema tome, brinjsko se područje nalazilo između bisera srednjovjekovne hrvatske kulture i crkvenosti, što će utjecati na njegovu važnost i daljnji razvoj. (*Runje*.)

Godine **1054.** uslijedio je crkveni raskol kršćanske zajednice koja se podijelila na zapadnu-katoličku sa sjedištem u Rimu, i na istočnu-pravoslavnu sa sjedištem u Carigradu. U početku se naši biskupi dijelom priklanjaju Rimu a dijelom Carigradu. No, kasnije će prevladati katoličanstvo i hrvatski će se narod u cijelosti naći u okrilju katoličke crkve.

U srednjem su vijeku svećenici - osim svoje temeljne crkvene djelatnosti - službeno vodili i bilježničke poslove, jednom riječju bili su kulturni i javni djelatnici u najširem smislu te riječi. Nažalost, na našem području nisu o tome otkriveni pisani dokumenti. Međutim, iz dalmatinskih arhiva doznajemo da su pojedini svećenici podrijetlom iz našeg područja vodili te poslove u susjednoj Dalmaciji i Primorju. Na Rabu plemić Ivan Dominis Damjanov imenuje **16. ožujka 1497.** javnim bilježnikom **Ivana Frančića, Jakovljeva**, svećenika iz Brinja, «*dobrog poznavatelja hrvatskog jezika*». Na Ugljanu se još uvijek čuva kalež don Frančića na kojem je graviran natpis: “*Santa Maria ora pro... Hunc calicem fecit fieri dominus Johannes Frančić plebanus sancti Stefanfani nec non vicarius Brigniensis. Anno domini M.CCCCXV*”. Prije njega tu zatječemo također jednog Brinjaka - **don Peru Jakovčić**. (*Runje*)

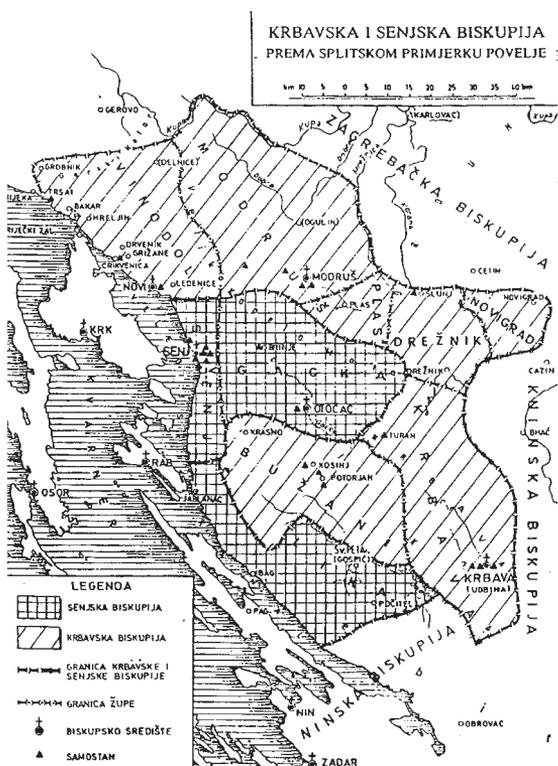
11.2. Razvoj biskupija

Crkvena organizacija pretrpjela je na ovim prostorima brojne promjene. Pod izuzetnim vanjskim pritiskom mijenjala se organizacija crkve. Najveće promjene doživjela je organizacija biskupija. Da bi mogli pratiti svu silinu dinamičnih povijesnih zbivanja na ovom području, potrebno je cjelovito sagledati razvoj crkvenog ustroja kroz povijest i njegove uzroke.

Kakva je bila organizacija biskupija u srednjem vijeku na ovom i širem području?

Stalni politički sukobi i razmirice između tadašnjih centara moći snažno su utjecali na crkvenu organizaciju. Svaka je tadašnja država nastojala da u interesu vlastitog prestiža i stabilnosti dobije adekvatnu autonomnu crkvenu organizaciju. To je posebno vrijedilo u srednjem vijeku, zbog čega je Hrvatska imala svoj poseban razvoj. U početku je Crkva u Hrvata bila podvrgnuta crkvenopravnoj nadležnosti akvilejskog patrijarha. U vrijeme **kneza Branimira (879-892)** kneževina Hrvatska postala je priznati međunarodni subjekt, te se pojavila potreba za uspostavljanjem jedinstvenog crkvenog ustrojstva na području države. Ninski **biskup Teodozije** uz Branimirovu potporu nastojao je dobiti nadbiskupsku stolicu. To mu je uspjelo nakon što je postao splitski nadbiskup. Zbog toga će doći do borbe za primat između splitskog, zadarskog i ninskog biskupa. Nažalost, uslijed određenih povijesnih okolnosti dolazi do prevlasti splitskog biskupa. To će za posljedicu imati ukidanje stare ninske biskupije. Da je **Grgur Ninski** uspio u ovoj borbi zacijelo bi povijest hrvatske države u 10. stoljeću bila blistavija, a konsolidacija državne i crkvene vlasti imala bi vjerojatno pozitivan utjecaj u narednim stoljećima. Nakon ovih događaja splitski je nadbiskup nadležan za cijelo područje tadašnje Hrvatske, osim onih područja koja su već bila uključena u neku od starih hrvatskih biskupija. U to su vrijeme **Senj, Brinje i Gacka** bili pod **krčkim biskupom**, gdje će ostati sve do osnivanja **Senjske biskupije**.

Pojavom Mlečana u Dalmaciji **1154.** godine dolazi do okupacije dijela do tada homogenog hrvatskog prostora, zbog čega Mlečani osnivaju svoju **zadarsku nadbiskupiju**. Venecija nije htjela da na području pod njezinom vlašću jurisdikciju obavlja strani, hrvatski metropolit. Splitski nadbiskup nakon ovih promjena traži za sebe pravo na gorske župe: Krbavu, Bužane, Plase (Plaški), Vinodol, Modruši Novigrad. To mu hrvatsko-ugarski kralj **Stjepan III.** potvrđuje svojom poveljom iz **1163.** godine. (*M. Bogović, Ustrojstvo države...*) **To su ujedno i prva saznanja o organiziranom vjerskom životu na području današnje Like!**

Karta biskupija prema splitskom primjerku povelje

Krbavska biskupija

Međutim, i ovo će stanje potrajati vrlo kratko. Na pokrajinskom saboru u Splitu **1185.** godine unutar splitske nadbiskupije osniva se **Krbavska biskupija** koja je pokrivala znatan dio današnje južne Like (Krbava), kao i dio današnje Bosne i Primorja. Njezino je područje obuhvaćalo srednjovjekovne župe Krbavu, Bužane, Novigrad (današnje Todorovo u Bosni), Drežnik, Plas (Plaški), Modruši Vinodol. Ovo stanje održalo se sve do 15. stoljeća. Zbog turske opasnosti godine **1460.** preneseno je sjedište biskupije u Modruš. Kada su **1493.** Turci spalili i opustošili okolicu Modruša -bez utvrde - biskup se seli u Novi Vinodolski.

Senjska biskupija

Postavlja se pitanje zašto u splitskoj povelji o osnutku *krbavske biskupije* nema nigdje Senja, **Brinja**, Gacke i Like? Iz prostog razloga što na ovom području već postoji samostalna **Senjska biskupija**. Ona je vjerojatno osnovana na samom rubu zakonitosti. U času kada je ovaj prostor odvojen od prijašnje krčke biskupije, Senj je tada bio razvijeno gospodarsko, upravno i kulturno središte s uređenom civilnom i crkvenom upravom i sa dosta jakim zaledem činio jednu zasebnu prostornu i upravnu cjelinu. Nije zbog stoga želio biti u nekoj drugoj biskupiji, nego je izabrao samostalan put. Senj je najstarije biskupsko sjedište na ovim prostorima. Ondje se biskup spominje već početkom 5. stoljeća (*Bogović, Organizacija...*). To svakako potvrđuje sačuvano pismo **pape Inocenta I. (402-417)** senjskom biskupu Laurenciju. Bilo je pitanje nije li tu riječ možda o nekoj drugoj biskupiji sličnoga imena, kao Segni i Siena u Italiji, ali tamo ne postoje nikakvi podaci o biskupu Laurenciju. Nakon toga Senjska biskupija ne spominje se sve do **1169.** godine. Fizički odvojeni visokim planinskim vijencima od okolnih područja oduvijek su **Senj i Gacka s Brinjem** činili jednu prirodnu i gospodarsku cjelinu. Senj je bio vrlo važan izlaz na more, a preko zaleđa išle su vitalne prometnice prema unutrašnjosti. Time je ova prostorna cjelina mogla zasebno opstati bez utjecaja udaljenih centara moći. Brinjsko područje od samog će osnutka senjske biskupije biti u njezinom sastavu, s kraćim izuzetkom između **1460. i 1534.** kada je postojala samostalna **Otočka biskupija**.

Od druge polovine **16.** stoljeća - nakon dolaska Turaka i okupacije Like i Krbave - senjski biskup upravlja je i Modruškom ili Krbavskom biskupijom. Tridesetih godina **17.** stoljeća Modruška ili Krbavska biskupija sjedinjena je sa Senjskom. Tako će biti sve do **1969.** kada je došlo do ujedinjenja Riječke i Senjske biskupije u jedinstvenu Riječko-senjsku nadbiskupiju. Time je Senjska biskupija zadržala svoj povijesni kontinuitet. Ukinuta je Modruška ili Krbavska biskupija, a njezino je područje uključeno u novoosnovanu **Riječko-senjsku nadbiskupiju**. Dana **25. svibnja 2000.** god. papa Ivan Pavao II. izdao je svečano pismo (bulu) kojom dosadašnju Riječko-senjsku nadbiskupiju dijeli na dvije crkvene jedinice: Riječku nadbiskupiju i **Gospičko-senjsku biskupiju**.

Otočka biskupija

Zbog turske opasnosti dolazi do prelaska sjedišta Krbavske biskupije iz Udbine na Modruš. U to vrlo složeno vrijeme jača uloga Frankopana na gackom i brinjskom području. Da bi osnažio crkvenu ali i upravnu i vojnu organizaciju, papa **Pio II.** na molbu **Sigismunda Frankopana 1460.** godine osniva posebnu biskupiju sa sjedištem u Otočcu. Sigismund je smatrao da po pravu patronata može imenovati biskupa i kaptol, što je i učinio, a papa se s učinjenim i složio.

Međutim, situacija se razvijala suprotno fran-
kopanskim očekivanjima. Padom njihove
moći nakon **1534.** ovu biskupiju više ne
nalazimo u pisanim dokumentima. Zasi-
gurno je opet spojena sa senjskom biskupijom.

11.3. Razvoj župa na Brinjskom području

Brinjske župe u srednjem vijeku

Brinjsko je područje u srednjem vijeku
relativno dobro naseljeno. O tome detalj-
nije pogledati "Brinje u srednjem vijeku".
U Brinju i okolini nalazimo u to vrijeme,
osobito u prvoj polovini **15. stoljeća** više
crkava i kapela. Pored samostanske crkve
Sv. Marije, u Brinju je postojala i crkva. sv.
Fabijana i Sebastijana s kasnoromaničkim
oznakama, te gotička crkva Presvetog
Trojstva u frankopanskoj tvrđavi. Crkva sv. Stjepana Prvomučenika u Holjevcu slovila kao
župna. Ispod Humca je bila kapela sv. Vida a u neposrednoj blizini i crkva sv. Apolonije, a u
Letincu u to vrijeme nalazimo crkvu sv. Duha. U okolini Brinja jošu poznate crkve iz tog
vremena, u Tuževiću, Vodoteču, Lučanima, Drenovu, Melnicama i Dubravama.

I na Stajničko-jezeranskom području crkva je vrlo stara. Tome je zasigurno razlog
postojanje jače naseljenosti zbog bogatih vodotoka i pašnjaka. Prvi puta u pisanim
dokumentima spominje se **1476.** u **Jezeranama** župna crkva **Sv. Marije - eclesia Sanctae
Mariae in Jeserin** i crkva **sv. Martina u Obrovu** (?) Da li je to Stajnica? (*M. Sladović, D.
Farlati, Đ. Šurmin*). Godine **1499.** u crkvi "v Jezerah" je pop Grdin "plebanuš" (*Đ. Šurmin*).

Crkva u Jezeranama prije Drugog svjetskog rata

Gospičko-senjska biskupija danas

Nestala je pisanih tra-
gova ali i materijalnih osta-
taka te crkve. Prema mišlje-
nju arheologa današnja
kapelica **Sv. Petra** potječe
iz srednjeg vijeka, međutim
u vojnim katastarskim kar-
tama iz **1780.** nje tamo ne-
ma! Da li se u to vrijeme na-
lazi u ruševnom stanju, te je
kasnije obnovljena - teško je
utvrditi. Turska su pusto-
šenja uništila sve tragove i
prekinule kontinuitet broj-
nih srednjovjekovnih nase-
lja na ovim područjima.

11.4. Pojava crkvenih redova na Brinjskom području

Augustinci, dominikanci i franjevci

U srednjem vijeku na širem brinjskom području djelovalo je nekoliko crkvenih redova. U Brinju se, prema pisanim dokumentima, najprije pojavio red augustinaca. Oni su imali samostan negdje u blizini današnje župne crkve. Prvi njegov spomen nalazimo u pisanom dokumentu od **1. kolovoza 1388.** Toga dana održano je u samostanu sudište u vezi parnice između zagrebačkog kaptola i krbavskog biskupa. Sudište je održano "u samostanu Sv. Marije reda pustinjaka Sv. Augustina". Spominju se redovnici *Toma, prior Petar de Lunako, Nikola de Jumlavić i Matija de Viliko.* Samostan spada među frankopanske fondacije (zadužbine). Budući da nemamo mnogo podataka o augustinskom samostanu u Brinju, moglo bi se zaključiti da nije bio duga vijeka. Da li je nestao **1537/38.** godine kad su Frankopani izgubili Brinje, ili je to bilo kasnije, teško je zaključiti.

O franjevcima također postoji vrlo malo podataka. U raspoloživoj arhivskoj građi sačuvano je pismo pape Pija II datirano **17. svibnja 1463.** u kojem stoji da je **Martin Frankopan** od najviših crkvenih vlasti zatražio dopuštenje za podizanje franjevačkog samostana na Trsatu i u **Brinju.** Papa je to dopustio određivši «*da u te samostane treba postaviti takve franjevce koji će se odlikovati revnošću i s kojima će biti zadovoljan Martin Frankopan*» (F. E. Hoško). Naime, nakon pada Bosne dolazi do teških prilika u djelovanju crkve. Franjevci su pozivali narod na otpor, što je bilo suprotno volji turskih vlastodržaca. Da bi mogli i dalje djelovati, tadašnja Bosanska vikarija podijeljena je na dva dijela - dio pod Turcima i dio pod ugarsko-hrvatskim kraljem. To se dogodilo **1514.** godine.

Godine **1489.** u jednoj darovnici spominje se "fratar Petar, priur Svete Marije z Brin kupno s ostalimi fratri" (Šurmin, str. 335). Oni se spominju i **1506.** godine, a **1509.** i dominikanci, koji su vjerojatno koristili prostore augustinskog samostana. (Bogović, Zvona) Nakon što su Turci **1527.** godine osvojili Krbavu i razorili Modruš, franjevačka provincija Bosna-Hrvatska doživjela je svoj kraj. Njezini članovi napuštaju većinu samostana osim trsatskog i senjskog.

Također je zabilježeno **1515.** godine da je brinjski župnik naručio dragocjeni kalež, koji će **biskup Kožičić** skloniti na sigurnije mjesto, a poslije će ga, zbog njegove velike vrijednosti, ponijeti sobom u Zadar, gdje se i danas čuva. (Bogović, Zvona) Da li danas postoji interes da se nakon nekoliko stoljeća vrati na brinjsko područje?

Pavlinski red

Pavlinском redu pokloniti ćemo ovom prilikom nešto više pozornosti, Naime, postoji pretpostavka da je stajnička župa nakon napuštanja samostana "Sv. Nikole na Gvozdi" (današnjoj Kapeli) dobila ime po tom svecu-zaštitniku, kao spomen na taj modruški samostan. Samostan je prestao djelovati **1786.** godine a stajnička je župa osnovana **1789.** godine, što potvrđuje veliku vjerojatnost ove pretpostavke. No, krenimo redom...

Crkveni red pavlina imao je na području krbavsko-modruške i senjske biskupije izrazito važnu ulogu: "bili su stup crkvenoga, kulturnoga i gospodarskog života ovih krajeva". Jedan od tri njihova temeljna zavjeta bilo je siromaštvo. Redovnik se obvezuje da osobno neće ništa posjedovati, ali zajednica (samostani) može imati određena dobra.

Centralni pavlinski samostan hrvatsko-istarskog pavlinskog područja bio je samostan sv. Nikole na Gvozdu, blizu Modruša, u zaselku Gornji Keseri, uz staru cestu Jezerane-Modruš. Naime, današnji naziv "Kapela" nastao je u 18. stoljeću kada je obnovljen samostan. Prije se to gorsko područje jednostavno zvalo "Gvozd" (šuma).

Iz povijesnih dokumenata nije jasno kada je i kako nastao. Stručna i sustavna arheološka istraživanja nisu provedena, tako da nije moguće sagledati starosti ovoga objekta i njegovu veličinu kroz povijest. Najvjerojatnije je utemeljen u prvoj polovini 14. stoljeća. Postoji pretpostavka da je samostan zadužbina kneza Ivana Frankopana koji ga je posvetio svojem sinu jedincu- Nikoli. (*M. Bolonić*)

Današnje ruševine pokazuju da je bio velik. Smatra se da je u najboljim vremenima u njemu živjelo i do 80 redovnika. Međutim, ovaj broj je vjerojatno preuveličan, jer Lepoglava, koja je ipak najveći i najpoznatiji samostan pavlina, nije imala više od 62 redovnika. Vjerojatno je točno da je samostan imao oko 30 redovnika. Svoj najveći procvat samostan doživljava u vrijeme vikara Stanislava iz Poljske, kojega dokumenti spominju između **1444. i 1475.**

Nakon krbavskog poraza i prodora Turaka samostan zapada u tešku situaciju. Tijekom jednog turskog prodora u **16. st.** on je napušten, porušen i zarastao u vegetaciji, ali nije poznato kako i kada se to dogodilo. Većina povjesničara smatra da se to dogodilo za najintenzivnijih turskih provala oko **1530.** godine.

Iako je dugo ostao u ruševinama, uspomena na njega nije iščezla. Čim su se prilike na ovom području stabilizirale nakon **Karlovačkog mira 1699.**, dolazi do pokušaja njegove obnove. Pothvata se prihvatio jedan pobožni franjevački trećoredac **Andrija Matijašić**, koji je došao na Gvozd **1705.** godine. Na ruševinama uređuje skromni boravak i podiže *kapelu Sv. Nikole*, koja je završena **1708.** godine. Ovdje borave samo tri redovnika. Na takvom mjestu samostan je značio veliku zaštitu putnicima od razbojnika i od nevremena.

God. **1786.** car Josip II ukida pavlinski red i od tada samostan postaje ruševina. Jedno njegovo zvono dospjelo je na toranj crkve u **Križpolju.**

Ovim smo putem htjeli oživjeti uspomenu na ovaj, za našu brinjsku povijest izuzetno značajan sakralni objekt i crkveni red.

11.5. Stanje crkvenosti za vrijeme i poslije turske opasnosti

Nakon turskih prodora i osvajanja Like i Krbave (1527), stanovništvo brinjskog i otočkog kraja jako se prorijedilo. U brinjskom je ipak ostalo nešto ratarskog stanovništva koje nije bilo vojničkom službom vezano uz obranu brinjske tvrđave tako da je sačuvan i govorni kontinuitet, čakavština, koja se u ostalim krajevima povlačila zajedno s povlačenjem starosjedilaca. Od brojnih župa koje su u srednjem vijeku postojale u Gackoj, preostale su samo brinjska i otočka, ali su i one doživjele svoju kataklizmu, obzirom na crkvene sadržaje koje su do tada imale. Tim će župama upravljati vojni svećenici, bez čvršće povezanosti s biskupskim središtem, tako da se za senjsku biskupiju može reći da je u drugoj polovini 16. i u prvoj polovini 17. stoljeća bila u granicama senjske župe. (*Bogović, Zvona*) Stanje crkvenosti na ovom području možemo pratiti iz izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim.

U svom izvješću biskup **Markantun de Dominis 1602.** ne spominje brinjsku i otočku župu. One se spominju tek **1615.** kada **biskup Vicenz Martena** navodi da se senjska biskupija sastoji od tri župe: Senj, **Brinje** i Otočac. Na cijelom tom području živi samo 4.000 stanovnika,

60 svećenika, sedam podđakona i đakona i 20 klerika. Samo trojica od njih znaju nešto latinski. Spominje da zbog opasnosti u Brinju i Otočcu nije bio, i da nedostaje kvalitetnih svećenika i crkvenih objekata.

Biskup Petar Marijani u svom izvješću **1654.** navodi da svećenici žive u vrlo teškim uvjetima i dijele opće siromaštvo sa ostalim pukom. Da bi preživjeli bave se poljoprivredom i stočarstvom.

Iz izvješća biskupa **Hijacinta Dimitrija** iz **1684.** godine, dakle u vrijeme slabljenja turske sile, pojavljuju se na ovom području nove župe: Brlog i Sv. Juraj. Međutim, one neće dugo preživjeti, pa će ubrzo opet postati kapelanije. Čitava biskupija u to vrijeme ima svega oko 3.000 vjernika, od čega polovica otpada na Senj! Za primijetiti je da broj stanovnika stalno opada u odnosu na 1615. godinu. Crkva i kanonici i nadalje su vrlo siromašni. Župa Brinje ima župnika i kapelana. U Brlogu je drvena crkva kojom se zajedno služe katolici i pravoslavci.

Iz Brinja će poslije **1689.** biti potpomognut rast pojedinih katoličkih zajednica u okolici, najprije u Jezeranama i **Stajnici**, a poslije u Križpolju, Lipicama i Letincu.

Dolaskom novih naseljenika na Stajničko polje i prestankom turske opasnosti počinju se krajem 17. stoljeća na brinjskom području graditi vjerski objekti i obnavljati vjerski život. Iz izvješća **biskupa Sebastijana Glavinića** iz **1695.** na području Senjske biskupije postoje tri župe: Sv. Juraj, Otočac i **Brinje**, ali se već tada pojavljuju filijale (kapelanije) u Brlogu, Karlobagu i **Jezeranama**. U Brinju boravi župnik s kapelanom a župa, u koju spada i naše područje, broji oko 1500 vjernika! Misa se služi staroslavenski («*ilirski*») i latinski. Na mjestima porušениh crkava i kapelica grade se novi sakralni objekti.

11.6. Povijest Stajničke župe - Plovanije

Vrijeme od kraja 17. stoljeća do nastanka Stajničke župe 1789. godine

Senjski **biskup Martin Brajković**, inače brinjski plemić, predlaže **1700.** godine da se u **Jezeranama** i **Stajnici** osnuju posebne rimokatoličke župe. Međutim, do realizacije ove zamisli proći će skoro 80 godina! Prema do sada raspoloživim podacima prvo veće naselje izvan Brinja bile su **Jezerane**. Ondje su seljani sagradili crkvu na čast sv. Jurja, koju je biskup Glavinić 22. lipnja **1692.** posvetio. Biskup se najprije ustezao da to učini jer crkva nije imala stalne prihode za održavanje, ali kad je mjesni **knez Miho Sertić** u svoje ime i ime ostalih mještana dao garanciju da će crkva biti dolično uzdržavana, biskup ju je posvetio. Prema popisu iz **1697.** u Jezeranama je 30 katoličkih obitelji a u Stajnici devet! Naime, župna crkva u Brinju bila je udaljena vjernicima iz Jezerana, Stajnice i okolnih mjesta, što je pricinjavalo probleme oko dolaska na misu iz udaljenih mjesta, osobito zimi. (*Bogović, Zvona*)

Iz izvješća **biskupa Benedikta Bedekovića** iz **1708.** godine vidljivo je da se u biskupiji povećava broj župa, i tada ih ima sedam, a brinjska župa ima 1800 vjernika i filijalu **Sv. Jurja u Jezeranama**. Dakle, u to su vrijeme Stajnica i Lipice crkveno vezane za jezeransku kapelaniju.

Rast, odnosno zasađivanje Crkve možemo kvalitetno pratiti od godine **1723.** Iz te godine imamo pouzdane i dosta podrobne podatke u vizitaciji **biskupa Pohmajevića**. On bilježi osim jezeranske kapele i kapele Svetog Križa u Križpolju, Sv. Mihovila u Letincu, Sv. Marije u Kamenici i **Sv. Ivana Krstitelja u Lipicama**. Interesantno je da se nigdje ne spominje stajnička kapela! Da li je to ona nečitka u izvješću- koja se ne može identificirati, teško je reći. (*Bogović, Izvješća... i Zvona*)

Područje se i nadalje naseljava i broj stanovnika raste. Stajnička naselja zbog kvalitetnih livada i oranica, ali i tekuće vode postaju privlačna za naseljavanje i razvoj naselja. Zbog napućenosti brinjskog područja i njegove prostranosti u udaljenim filijalama postojali su vikarijati u kojima su vikari stalno boravili i vodili duhovnu pastvu u ovisnosti o brinjskom župniku. Godine 1733. uz župnika u Brinju postoje joštri svećenika. Jedan od njih stanuje kod filijale sv. Mihovila u Dabru, a drugi je u **Stajnici** i tamo posjeduje stan. Zasigurno se tamo nalazi negdje od 1730. (M. Bogović, Vila Velebita, 1994). Prema nekim pisanim podacima stajnička kapelanija (filijala brinjske župe) počela je djelovati 1737. godine. Nju je posjetio 27. lipnja iste godine biskup Benzon i tom je prilikom posvetio

Kapela Sv. Petra i Pavla 1943. godine

pobočne oltare, prvi Navještenja Blažene Djevice Marije s relikvijama Celestina, Eksperanata i Blande, a drugi sv. Josipa i Franje Ksavera s relikvijama Aurelija, Krescencija i Kristijane. Tom je prilikom posvetio i jedan portatile (Burić, str. 212). Kapelanija ima matrikule od 1748. (Vinko Sabljar, 1850. i shematizam biskupije iz 1915.).

Ad puncta ab Illustrissimo, et Reverendissimo Domno Domino Pio De Maznador Dei, et Apostolicae Sedis gratia Ecclesiarum Canonice unitarum Segrezensis, et Modruviciensi, seu Conbavicensi Episcopo S. C. et Reg. Apostol. Majestatis Consultario et proposita ego infrascriptis tempore Sacre Visitationis Anno Domini 1746 s. plenam, genuinam, et conscientiosam de notitiam.

De Ecclesijs.

1. Quot, et quae sint Ecclesiae, et sub quo titulo singulae reperiantur? Rdo In hoc triennio Stajniciensi sunt tres Ecclesiae: in Stajnici quasi matris S. Nicolai Episcopi: in pago Jezerana dicto S. Georgij Martyris: et in pago Lipisce nunc cupato S. Joannis Bapt. Situatae sunt.

2. Utrum omnes consecratae, et à quo, vel sint in statu, et consistant? Rdo Ecclesia quasi matris S. Nicolai: ut tenes attestantur: ab Illustrissimo Dno Prasule Poljmajevich: Sancti Georgij Ecclesia ab Ilmo Dno Episcopo de Paskaj: et Sancti Joannis Baptistae Ecclesia ab Ilmo Dno Prasule de Benzon, consecratae sunt.

3. Qui harum Rector, et Administra, et foras, et economi? et à quo instituantur? Rdo Praeter me unaqueque Ecclesiarum, ut duos decemus. Ecclesia S. Nicolai Episcopi Perillustris Bis Joannes Vukotich, et Reverendus Michael Murkovich: Ecclesia S. Georgij Ill. Reverendiss. Bis Sabinianus Mar. cus Sentich, et Reverendus Felick: atque S. Joannis Baptistae Reverendus Vitor Melech, et Mattheus Jozich, Economos autem qui ab Ilmo Dno Prasule instituantur.

Vizitacija biskupa Pia Maznadora stajničkog vikarijata iz 1768. godine (BAS, 1768. godina)

Kapelanije-filijale u to vrijeme (god. 1733.) nisu ništa posjedovale. Crkvena se milostinja sabirala samo prilikom crkvenog zbora i u korizmene nedjelje. Da bi kapelanije mogle opstati brinjski župnik davao im je polovicu desetinskog prihoda. (Status parochiarum a. 1733, Arhiv Franjevačkog samostana na Trsatu, str. 4.)

Iz izvješća biskupa Benzonija iz 1741. stanje se i dalje popravlja. Biskupija ima 9 župa i 34 filijalne crkve. Biskup je 16. rujna 1733, u Jezeranama u filijalnoj crkvi sv. Juraja posvetio oltar u čast istog sveca s relikvijama Ampilijata, Celza i Firma.

Godine **1768.** Stajnički **kapelan Marko Mesić** vrši popis stanovništva u kapelaniji - stališduša (*status animarum*). To je jedan od najdragocjenijih dokumenata koji nam otkriva mnoštvo podataka o brojnosti i strukturi stanovništva. Osim Stajnice popisane su Jezerane i Lipice. (*Vidi: O stanovništvu i migracijama*)

Osnivanje stajničke župe - plovanije

Car **Josip II** pretvorio je stajničku kapelaniju **1789.** u zasebnu župu. Treba napomenuti da se nekada u ovom kraju župa nazivala *plovanija* a župnik *plovan*. U sklopu stajničke župe nalazile su se dvije filijalne kapele. U selu **Lipice** nalazila se Sv. Ivana Krstitelja i Sv. Petra i Pavla u Stajnici. Pod stajničku župu spadao je i **Glibodol**. Godine **1851.** osniva se samostalna župa Lipice u čiji sastav ulazi i Glibodol.

Tijekom opsežnih istraživanja došli smo do podataka o dušobrižnicima u Lipicama i Jezeranama. Da bi ih spasili od zaborava ovdje ih objavljujemo. U Lipicama su dušobrižništvo obnašali Ivan Zeunig (1851) Antun Muhvić (1856-1861), Baltazar Habulin, letinački župnik (1861-1873), Petar Sabljak (1873-1883), Josip Sandri (1883), Karlo Kokolj (1896) Leopold de Rubelli (1899-1913), administrator letinački Andreas Vidas, a 1925. bio je Marko Tomašić.

Susjedna jezeranska župa obuhvaćala je Črnac, Drežnicu, Holjevčevo selo, Mokro, Podmaljen, Razvalu i Sertić selo. Dušobrižništvo su obnašali svećenici: Adalbert Korčagin (1851-1873) Ivan Domian (1873), Nikola Fantin (1874), Ernest Kranjčević, Laurencije Vidas (1882-1889), Eugen Strižić (1889-1901), Ivan Dobrila (1901), Pavao Sertić (1901-)

Prema izvješću biskupa **Ivana Krstitelja Ježića** iz **1814.** i **1826.** godine "*crkve na području biskupije nalaze se u vrlo lošem stanju. Razlog tome su Napoleonovi ratovi, zbog kojih je ovo područje do krajnosti osiromašeno i teško postradalo. Narod je siromašan pa ih ne može obnoviti, te se očekuje careva pomoć*". Da bi se stanje poboljšalo, biskup je dobio od cara dosta liturgijskih predmeta i odijela koja su podijeljena svećenstvu na terenu. Od Župnog fonda u Požunu (*Bratislava, Češka*) isposlovao je godišnje 2000 forinti koji se troše prema prioritetima. Sagrađeni su mnogi župni stanovi od kamena, koji su do tada bili uglavnom drveni. Biskup je odredio da se počnu voditi matične knjige rođenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih.

11.7. Stajnički sakralni objekti

Crkva Svetog Nikole

Na mjestu sadašnje crkve ranije je postojala kapela koja je izgrađena negdje odmah nakon velikog naseljavanja, zasigurno krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Ta se kapela nalazila na parceli današnje crkve, odnosno malo zapadnije. Bila je vrlo malena i vjerojatno sagrađena od kamena.

Sadašnja crkva Sv. Nikole u Stajnici sagrađena je oko **1824.** godine. Prema Jozefinskom katastru iz **1780.** godine tu se nalazila jedna manja kapelica sa grobljem i vjerojatno zaseban toranj, koji je ujedno služio kao ratna osmatračnica - *čardak*. (*Slika u prilogu*).

Završetkom gradnje nove crkve izgrađena je sa južne strane mrtvačnica - "*kostilnica*" u koju su polagani umrli Stajničani. U to je vrijeme osigurano zemljište za novo groblje koje i danas postoji.

Stara kapelica, toranj sa zapadne strane i sadašnja župna crkava u gradnji. Stanje između 1780. i 1820. godine (HDA, zbirka karata)

Župna crkva evidentirana je u spomeničkoj baštini kao kulturno dobro. Izgrađena je od kamena u formi prostranije kasnobarokne crkve. Smještena je uz groblje, pravilno orijentirana i ograđena cinkturom. Jednobrodna je, pravokutnog tlocrta s izduženim poligonalnim svetištem, sakristijom smještenom sjeverno uz svetište i zvonikom iznad glavnog pročelja. Lađa je svodena bačvastim svodom s eliptičnim presjekom a svetište bačvastim svodom, dok je zaključak svetišta riješen polukatom. Lađa je osvijetljena s po tri polukružna izdužena prozora. U njoj je djelomično sačuvan barokni inventar. Na glavnom oltaru postoje kipovi i pala svetog Nikole.

Obnova stajničkih zvona 1924. godine

U Prvom svjetskom ratu ponestalo je materijala za izradu topničkog streljiva za vojne potrebe. Naređeno je da se poskidaju sva zvona sa crkava i kapelica. Sve do jeseni 1924. godine crkve su ostale bez zvona. Da bi se nova zvona ponovno postavila, stajnički svećenik **Stanko Ružić** pokrenuo je akciju sakupljanja novčanih sredstava. Svi su se župljani odazvali ovom pozivu, poglavito naši radnici zaposleni u inozemstvu i obitelj Murković. Novca se skupilo iznad svih očekivanja, tako da je osim planiranog velikog zvona kupljeno i jedno manje, koje je poslije postavljeno na kapelicu Sv. Marije Magdalene na Brdu. Zvona su naručena u Zagrebu. Naši vremešni kazivači **Marija Movrić** i **Nikola Mesić-Perković** sjećaju se tih događaja:

*«Kada su zvona bila gotova, krenula je akcija njihovog dovoženja u Jezerane i Stajnicu. Za njihovo dovoženje javio se **Ivan Sertić - Porkulica**. Pripreme su trajale danima. Narod je bio uzbuđen i sretan. Jedan od organizatora i donatora bila je i obitelj Murković. Oni su zadužili **Matu Štefanića** da se popne na Mesićev vršak i da sa dalekozorom prati pojavu zvona na vrhu Velike kapele. Mate je imao mužar, kojim je trebao opaliti kada bi se pojavila zaprega.*

Nakon pojave zaprege Mate je opalio mužarom, nakon čega se stanovništvo, pogotovu mi đaci skupilo pred školom u Stajnici. Tu su velečasni Ružić i učiteljice **Marija Štefanac** i **Ančica Murković** poredale đake u špalir, nakon čega su krenuli u Jezerana pred zapregu sa

zvonima. Jezeranci su također naručili dva zvana. Nešto kasnije manje zvono poklonjeno je kapelici Svetog Petra u Stajnici, gdje se i sada nalazi. Dolaskom zvona u Jezerana ista su krštena i blagoslovljena. Te je radnje obavio stari jezeranski svećenik **Pavao Sertić**. On je bio posebno omiljen među tamošnjim narodom, jer je imao puno prepariranih životinja, koje smo mi djeca dolazili gledati. Krsni kum na krštenju jezeranskih zvona bio je **Jurica Geršag**, trgovac iz Jezerana, koji je dao najveću svotu sredstava za njihovu nabavu. Pred crkvom u Jezeranama nalazila se u to vrijeme mala kapelica Svetog Jurja..

*Nakon svečanosti u Jezeranama stajnička zvana upućena su u Stajnicu. Mi smo male curice dobile zadaću od svećenika da sa šmirgl-papirom i praškom dobro očistimo zvana. Ljudi su plakali od sreće, jer se stajničkim poljem dugo nije čuo njihov zvuk. Do tada je našmežnjara **Ivan Sertić-Božić** škrebetaljkom najavljivao ulazak u crkvu prije mise, te u podne i predvečerje. Zadaća mežnjara bila je da služi svećenika, održava crkvu, zvonu za misu i povodom smrti, pokopa i raznih crkvenih svečanosti. Malo zvono, nazvano andeosko, zvonilo je za umrlu djecu, dok je za odrasle zajedno zvonilo malo i veliko.»*

O posveti i postavljanju novog zvona u Stajnici, imamo izvornu novinsku vijest iz ogulinskog »**Hrvatskog seljaka**« iz 1924. godine koja glasi: »**Novo zvono u Stajnici**»:

»Nakon punih osam godina, što utihnuše milozvučni glasovi naših zvona, kad ih nemilosrdni rat povukao u vrtlog razaranja, doživjesmo eto dan, kad se postavilo pravo zvono kupljeno prinosima samih župljana stajničkih, a na pobudu gosp. župnika Ružića, koji je uložio mnogo truda, da do ostvarenja toga djela dođe, što mu je uz pomoć nekoliko vrijednih seljaka uspjelo.

Projekt nove crkve u Stajnici

Mnogo je suza proliveno za otetim zvonima, no kad začusmo prve zvukove novog zvona, zaboravismo prepačenu žalost, zaboravismo strahote rata, a sretni da smo ostali živi, gledajući pet godina smrti u oči. Zahvalni župljani stajnički sa suzom radosnicom u oku zapjevaše i pozdraviše prvi glas zvona sa: »Slava vjek Bogu u visini!«.

Popravak i sanacija župne crkve 1929. godine

Dvadesetih godina prošlog stoljeća zbog dotrajalosti stajničke crkve došlo je do njezine temeljite sanacije. Do tada je na njoj bio je drveni pokrov od šindre koji je prokišnjavao, što je oštetilo stropnu konstrukciju zbog čega je počeo padati plafon u unutrašnjost. Zbog opasnosti po župljane došlo je do zatvaranja crkve za bogoslužje. Župnik Ružić predlagao je u početku da se gradi sasvim nova crkva,

međutim stanovnici zbog velikih troškova to nisu prihvatili. O tome postoji sačuvana razglednica sa izgledom planirane crkve. Nakon dosta žučnih rasprava župnik je odustao od gradnje nove crkve, ali je pokrenuo akciju za temeljitu sanaciju postojećeg objekta. Ta je aktivnost prema crkvenoj dokumentaciji trajala sve do 1933. godine (*Opći shematizam...*)

Počela je velika akcija za prikupljanje sredstava za popravak crkve. Prikupljen je značajan novac i materijal za izvođenje radova. Trebalo je zamijeniti oštećenu konstrukciju i cjelovit unutarnji inventar. Oko temelja otkopan je dio zemlje u kojem su pronađene kosti, što je dokaz da je crkva izgrađena na starom groblju. Nadograđena je lađa, a crkva je temeljito obnovljena. Na zidove na lađi je nadozidano oko 1,5 m novoga zida i izvedena nova fasada. Godine **1929.** postavljen je i novi krov sa limenim pokrovom. Obitelj **Murković** poklonila je oltar sv. Josipa. Mali oltari postavljeni su **1939.** godine. Prema iskazima kazivača postojeći zvonik izgrađen je prije Prvoga svjetskog rata.

Da bi se tijekom radova mogle obnašati dušobrižničke aktivnosti osiguran je zamjenski prostor u školi gdje je preuređena jedna učionica za bogoslužje. Postavljen je improvizirani oltar s kipom Majke božje, i tu su se održavale mise svako jutro prije početka nastave a nedjeljom i glavna misa.

Glavni poslovođa na crkvi bio je **Mile Šprajc-Čabran**, zvan "Šakman" (*njemački: majstor*) i **Jure Rajković**. Složene i opasne poslove oko rušenja dijela zida, krova koji je bio pokriven šindrom i starog svoda obavio je **Vide Vuković-Barakaš**. Jošu se istakli u sanaciji crkve stolar **Ivan Vuković-Murković**, **Mate Sertić-Jurum**, **Mile Štefanić** i **Ivica Sertić-Zidar**, te ostali Stajničani koji su pomogli koliko su mogli, nešto u radu a nešto u vuči materijala s konjima i volovima. Majstor **Josip Rebar** izvodio je radove na oslikavanju i uređenju zidova u unutrašnjosti crkve. Sanirani su i pozlaćeni dijelovi oltara i kipovi svetaca. Postavljena je nova propovjedaonica (prodikalnica). Svi koji su se razumjeli u pojedine vrste poslova bili su uključeni u radove.

Tijekom Drugog svjetskog rata vodene su u nekoliko navrata intenzivne borbe oko crkve. Dana **8. ožujka 1942.** prilikom partizanskog napada izgorio je župni stan. Nakon rata župnik **Mihovil Primorac** je adaptirao postojeću župnu štalu za stan. Nakon njega župnik Mile Ivančić organizira prekrivanje zgrade i postavlja metalnu stolariju. Međutim, jedne zime uslijed velikog snijega ruši se krov i zgrada od tada propada. Župnik je pokušao postaviti novi krov, ali nije naišao na potporu lokalnog stanovništva. Već pripremljena građa još i danas trune iza zgrade.

Dolaskom župnika **Kordića**, poslije drugog svjetskog rata nastavljaju se radovi

Kapelica Sv. Nikole ispred Župne crkve prije Drugog svjetskog rata

Mirko Sertić

na uređenju unutrašnjosti crkve, zamijenjene su stare klupe, a zidovi i plafon umjetnički su obrađeni. Izgrađena je nova ograda oko crkve, zbog čega se morala porušiti stara i nadaleko poznata i u narodu popularna kapelica s kipom sv. Nikole, koji je nakon rušenja smješten u unutrašnjost crkve. Prema kazivanju Nikole Mesića na kapelici je bila ispisana brojka «1830», što znači da je tada izgrađena. Isti kazivač sjeća se jedne priče od starih Stajničana, po kojoj su stajnički kirijaši ukrali ovaj kip iz Modruša, vjerojatno iz mjesta starog samostana Sv. Nikole, odnosno kapelice koja je tamo naknadno izgrađena, i donijeli ga u Stajnicu. Međutim, Modrušani nisu mogli prihvatiti ovu krađu, već su došli u Stajnicu i vratili kip u Modruš. I tako su nekoliko puta Stajničani odnosili a

Modrušani vraćali ovaj kip. I, netko od Stajničana predloži da se sakupi novac i da se kip kupi. Vjerojatno je u igri bila dosta velika svota na koji su Modrušani pristali. Kada su naši kirijaši postali konačno vlasnici odlučiše za kip izgraditi i prigodnu kapelicu. Uspjeli smo pronaći fotografiju sa starom kapelicom, koju u ovoj knjizi i objavljujemo.

U “*cimiteru*” - crkvenom dvorištu - od šezdesetih godina prošlog stoljeća nema ni “*kostilnice*” ni kapelice sv. Nikole. Prostor oko crkve pokušao je ograditi župnik pop **Albin Kordić** uz stručnu pomoć lokalnog kovača **Marka Vučetića - Kovača**, ali su nesavjesni pojedinci pokrali već zabetonirane cijevne stupiće za izradu *vagira*. Tako je bilo i za njegova nasljednika - župnika **Ivana Perušića**. Za vrijeme župnika **Mile Ivančića** postavljena je konačno željezna ograda koja stoji još i danas.

Velika oluja zadesila je Stajnicu **4. srpnja 1965.** godine. Tada je teško oštećen krov crkve, odnosno porušen limeni pokrov sa zvonika, a neposredno nakon toga je orkanski vjetar odnio cijeli limeni pokrov s južne strane krova crkve. Nakon toga župnik **Mile Ivančić** organizira kompletnu zamjenu pokrova i postavljaju se salonitne ploče, osim sakristije i svetišta, gdje je ostao stari lim. Nakon toga prekriven je toranj aluminijskim limom. Zamijenjene su i klupe, postavljena plastična lamperija “sokl” radi zaštite zidova od vlage. Osamdesetih godina prošlog stoljeća zamijenjeni su oluci i žljebovi.

Treba svakako napomenuti da je **Mirko Sertić-Porkulica**, jedan od čelnih ljudi zagrebačke “Industrogradnje”, tijekom Domovinskog rata poklonio ulazna vrata na crkvi i sakristiji.

Bilo bi nepravедno ne spomenuti jednu osobu koja se odlikovala visokom vjerskom sviješću i velikim entuzijazmom u organizaciji vjerskog života u poslijeratnom razdoblju u Stajnici. Uvijek je bio na usluzi svim župnicima i organizirao sve akcije oko obnove i uređenja sakralnih objekata. To je pok. **Petar Perković**, ili poznatiji kao *stric Pera Markić*. Neka i ovo bude spomen na jednog skromnog čovjeka koje se odlikovao izuzetnim poštenjem i vjerskim entuzijazmom.

Povijesni dokumenti stajničke župe

Nažalost, tijekom Drugog svjetskog rata uništena je dragocjena dokumentacija stajničke župe, tako da sam većinu danih podataka morao potražiti u arhivima u Zagrebu i Senju. Ovdje prikazujemo nekoliko vrlo vrijednih dokumenata, koji nas vraćaju u daljnju i bližu povijest naše crkve. Tako imamo jedan izuzetno vrijedan dokument koji je izrađen u ožujku **1850.g.** Tada su rađeni topografski upitnici za “**Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije**

Hrvatske i Slavonije” (uredio Vinko Sabljar, verhovni nadzornik c.k. financijske straže, Zagreb 1866.). Originali upitnika nalaze se u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu, a popunjavali su ih lokalni župnici, koji su dobro poznavali lokalnu problematiku. Ovdje navodimo dijelove teksta koji se odnose na stajničku župu:

“Najstarije i najznamenitije knjige u crkvama i knjižnicama ove župe:

Najstarija i najznamenitija knjiga između jedinih “matica” koje se u ovoj župi nalaze je Liber primus Baptizatorum et Defunctorum filialis Ecclesiae sancti Nicolai Loci Stajnica, - Parochiae Briniensis- Incipit A die Jannuarii Anni 1748.- Sub Reverendissimus Domini Marco de Gerlizie SS. Theologiae Doctore nec non Hochipresbytero, et Parocho Briniensi. Existente ejusdem loci Capellano Mathias Drasenovich.

U Crkvi osim Misala Rimskog (?) Sclaveta i Rituala Rimskog nema drugih knjiga.” Nažalost, ove su knjige tijekom Drugog svjetskog rata uništene.

Od Povjerenstva za zaštitu kulturnih i umjetničkih spomenika pokrenuta su istraživanja Like nakon prvog svjetskog rata. Ta je zadaća povjerena prof. **Većeslavu Hennebergu**, koji je u vremenu od **1923-1925.** godine proveo istraživanje. Iz njegovog izvješća vidljivo je da je obišao kraj oko Brinja, ali u Stajnici nije naišao na ništa zanimljivog. (*Arhiv Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture u Zagrebu, Ilica 44*).

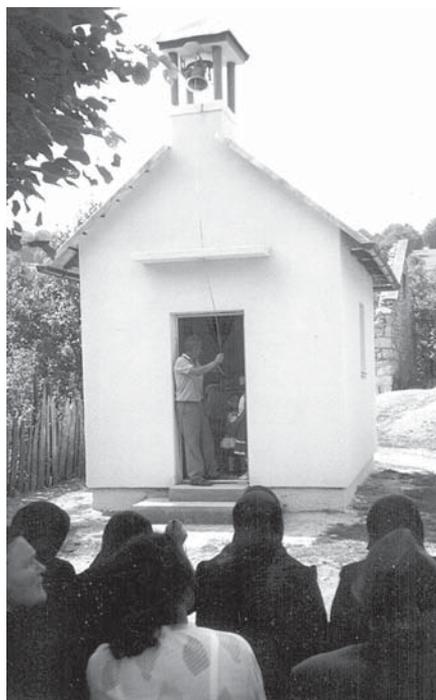
Dr. Andela Horvat podnosi **3. rujna 1969.** stručni izvještaj o obilasku lokaliteta u Lici, među ostalima se navodi mjesto **“Donja Stajnica”**, s opaskom da se radi o prvom stručnom uvidu u opisane objekte. Tekst doslovce glasi: *“Donja Stajnica - prostranija kasnobarokna župna crkva sv. Nikole. U njoj djelomično očuvan barokni inventar. Na glavnom oltaru kipovi i pala sv. Nikole.”*

Stajničke kapelice

Na području stajničkog polja nalazilo se tijekom povijesti nekoliko kapela. Kapele koje su postojale tijekom 18. stoljeća ucrtane su u *jozefinske katastarske karte*, tako da sa sigurnošću možemo utvrditi njihovo postojanje. Nekih posebnih arheoloških istraživanja nije bilo, tako da nije poznat njihov prvotni izgled. Iz dosadašnjih istraživanja sa sigurnošću možemo utvrditi da kapelica Sv. Petra i Pavla datira iz srednjeg vijeka i da je obnovljena početkom 19. stoljeća, dok se za ostale kapele ne zna vrijeme njihove gradnje. Ovom ćemo se prilikom osvrnuti samo na one koje su se uspjele sačuvati do današnjih dana i one koje su nestale ali postoji vjerodostojna dokumentacija o njihovom postojanju:

Kapela gospe Karmelske

Kapela gospe Karmelske (BVM de Monte Carmelo) u Tominac Dragi - stari naziv: Stajnička ili Rašpičina draga). Naziv Karmelska potječe po brdu Karmel u Izraelu; hebrejski

Misa na otvorenom u Tominčevoj Dragi

karmel = voćnjak. Ova kapelica izgrađena je prije **1780.** jer je nalazimo u starim katastarskim kartama. Vjerojatno je u povijesti doživjela dosta promjena od kojih su najznačajnije dvije. Vrlo je zanimljiv prvi slučaj. Godine **1897.** - prema kazivačima - na mjestu stare kapelice izgradio je novu **Petar Tominac-Zidar.** Njega su tijekom ratnih pohoda negdje u pustinji zarobili ljudožderi. Od slobode ga je dijelila rijeka puna krokodila. Izbora nije imao, odlučio je uz sav rizik preplivati rijeku. Prije toga zamolio je Majku Božju da mu pomogne, zavjetovavši se da će nakon povratka u svoje selo sagraditi zavjetnu kapelicu. Želja mu se ispunila. Uspio je preplivati rijeku često izbjegavši krokodilske ralje u posljednji trenutak. Nakon povratka ispunio je svoj zavjet, prenijevši na svojim leđima svaki kamen i materijal za izgradnju!

Pošto je kapelica vremenom dotrajala a zidovi i nosiva konstrukcija propala, odlučio je mještani istu temeljito sanirati. I tako sedamdesetih godina prošlog stoljeća krenuše u akciju. Sakupili su dovoljno novaca i krenuli u radove. Nakon nekog vremena iznikla je nova kapelica sa fasadom, novim krovom, tornjićem, stolarijom i ogradom. Posao je vodio **Ivan Tominac - Filipov,** iz Dugog Sela koji je bio glavni organizator obnove. Pomogli su mu brojni Tominci.

Zamjena krova na kapelici Sv. Petra

Zamjena krova na kapelici Sv. Petra

Kapela svetih apostola Petra i Pavla u Petrovom Selu

Kapela je evidentirana kao kulturno dobro. Zasigurno potječe iz srednjeg vijeka, međutim, ta je kapelica najvjerojatnije za vrijeme Turaka porušena. Tek početkom 19. stoljeća izgrađena je sadašnja zgrada. Izgrađena je od kamena, smještena na uzvisini. Jednobrodna je, pravokutnog tlocrta s užim pravokutnim svetištem, zvonikom na preslicu za jedno zvono i zatvorenim trijemom ispred glavnog pročelja. Lađa i svetište natkriveni su ravnim stropom. Pročelja su raščlanjena tek konično usječenim prozorima sa segmentnim nadvojem. Godine **1870.** postavljen je novi oltar kojega je obnovio **majstor Daniel Lessel** iz Brinja. Blagoslov je obavljen uz prisutnost župnika Biankini-a i Srečka Jeličića uz veliki broj vjernika koji su se skupili iz svih okolnih mjesta. (*BAS-1870. br. 976*). Poslije Drugog svjetskog rata stanovnici su izveli temeljitu obnovu kada je zamijenjen i krov.

Zamjena krova na kapelici sv. Marije Magdalene na Brdu

Ima jedan vrlo zanimljiv događaj kojega treba spasiti od zaborava. Pred crkvom u Jezeranama nalazila se do Drugog svjetskog rata kapelica Svetog Jurja. Jezeranci su poslije prvog svjetskog rata naručili dva zvona za svoju crkvu. Pošto su odustali od postave zvona na kapelicu, manje su poklonili kapelici Svetog Petra u Stajnici, gdje se i sada nalazi!

Kapela sv. Marije Magdalene na Brdu

Kapela se nalazi u *jozefinskim katastarskim kartama* iz kraja 18. stoljeća. Na mjestu te stare i zasigurno derutne izgrađen je **1886.** godine novi objekt. Tijekom povijesti doživjela je brojne sanacije i popravke, a najznačajniji su izvedeni poslije Drugog svjetskog rata. Ista je tijekom Domovinskog rata zbog dotrajalosti i opasnosti od rušenja porušena i na njenom mjestu izgrađena je nova zgrada. U izgradnju kapele uključila se cijela Stajnica uz pomoć iseljenika organiziranih u Zavičajni klub "Stajnica" u Zagrebu.

Možemo je prihvatiti kao zavjetnu kapelu koju izgradiše stajnički domoljubi povodom uspostave državne samostalnosti i pobjede u Domovinskom ratu. Tijekom povijesti izvršeni su razni zahvati na sanaciji, poglavito krova i konstrukcije.

I u **Čarapovom selu** bila je kapelica **Kapela Blažene djevice Marije** koja je početkom 20. stoljeća nestala. Izgrađena je negdje nakon velikog naseljavanja početkom 18. stoljeća.

11.8. Stajnički župnici (plovani)

Stajnički župnici odigrali su veliku ulogu u prosvjećivanju i dušobrižništvu, ali i održanju nacionalne samobitnosti ljudi ovoga kraja. Oni su imali i veliki utjecaj na svjetovnu vlast. U vrijeme velike nepismenosti i zaostalosti svećenik uz pastirsku službu i dušobrižništvo imao

Stara kapelica sv. Marije Magdalene na Brdu, šezdesetih godina prošlog stoljeća

i veliku prosvjetiteljsku i savjetodavnu ulogu. Crkva je bila nositelj i ostalog prosvjetiteljskog života u mjestu. Zato trebamo zahvaliti našim župnicima i svećenicima koji su kroz povijest vodili duhovnu brigu o našem puku.

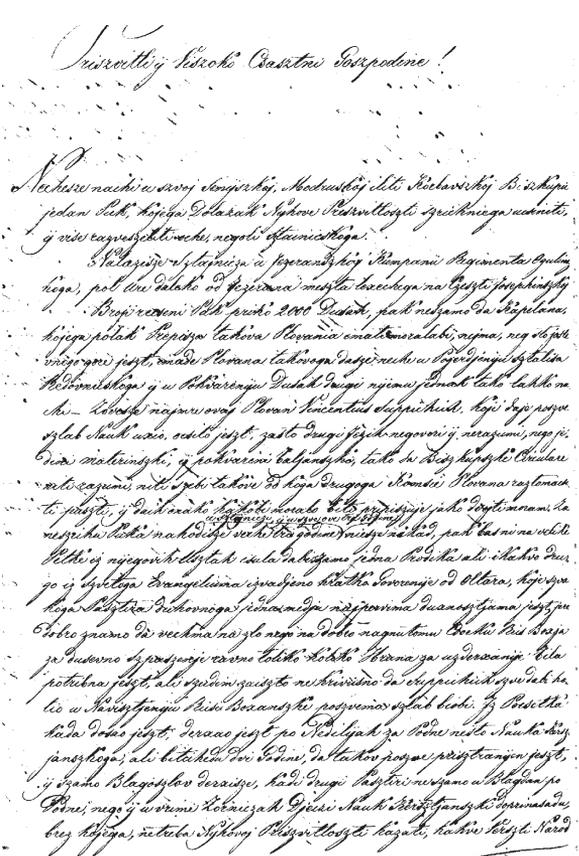
Dok u Stajnici nije bilo župe i kapelanije o dušobrižništvu su se brinuli brinjski župnici. Najstariji poznati župnik bio je **Jakob Malčić** (1489.) a deset godina kasnije bilježimo župnika **Mihovila**. Zbog turskih provala i ratova ne postoje dokumenti o župnicima iz tog vremena. Kasnije se pojavljuje legendarni svećenik **Marko Mesić** (oko 1690.) koji će obnoviti crkvu u Brinju.

U Brinju bilježimo da su tamošnji dušobrižnici bili i **Tomo Sertić** (1710-1718), **Petar pl. Vuković** (1747), **Marko pl. Vučetić** (1748-1768), **Juraj Sertić** (1769), **Tome Sertić** (1785), **Wolfgang Bičanić** (1842), **Antun Perković** (1870), **Antun Šprajc** (1875), **Ive Sertić** (1879), **Stipe pl. Vučetić** (1898-1900) i drugi. (S. Krpan)

Nažalost, iz raspoložive dokumentacije nismo mogli saznati imena svih stajničkih župnika i upravitelja kapelanija prije **1836.** godine. Jedino je zabilježeno “da je dana **23. prosinca 1731. godine** krštenje u Brinju izvršio pop **Ive Sertić**, kapelan u Stajnici”. (S. Krpan). Poslije njega spominje se kapelan **Matija Mesić**, koji je sačinio poznati popis duša stajničke kapelanije **1768.** godine.

Najstariji poznati podaci govore da je **1834.** stajnički župnik bio **Vinko Supićić**. Protiv njegovog načina rada žalio se biskupu u Senj stajnički puk. U svojem prigovoru navode da župnik “daje posve slab nauk i da drugi jezik ne govori i razumi, nego pokvareni talijanski”. Žalili su se i na niz drugih nepravilnosti. (Sakralna baština u Senju, 443/1834) Njega je naslijedio godine **1835.** administrator ili privremeni upravitelj **Nikola Protulipac**. Godine **1836.** godine župnik je **Marko Geršag** koji je ovu dužnost obnašao sve do **1851.** U pismu od **26. svibnja 1836.** godine izvješćuje biskupa da je rođen u Štajerskoj **1797.** godine. Poznavao je nekoliko jezika. Bio je najprije kapelan u Ogulinu, da bi nakon toga postao župnikom u Plaškom. (Sakralna baština u Senju, 443/1834)

Nasljeduje ga župnik **Franjo Šebalj**, koji na toj funkciji ostaje do **1861.** godine. Treba napomenuti da je župnik Šebalj prije toga bio župnik u susjednom Križpolju. Njega je zamijenio 18. kolovoza **1860.** župnik **Ivan Domiani**, koji ostaje do 4. srpnja **1871.** godine, nakon čega odlazi u susjedne Jezerane.

Prigovor Stajničana na ponašanje župnika Vinka Supićića iz 1834. godine (BAS, 1834. godine)

U povijesnim dokumentima bilježimo jedan spor našeg župnika i letinačkog Biankini-a oko sahrane umrlih u Lipicama. Naime, letinački župnik tužio je stajničkog u Senj da "u Lipicah, njegovom području mrtve pokapa i pjeva mrtvačke svete mise" (*Sakralna baština u Senju, 1770/1868*).

Iste godine (25. srpnja) dolazi u Stajnicu župnik **Vicencije - Vinko Šegulja** rođen u Novom Vinodolskom 5. travnja 1829. godine. On boravi u Stajnici sve do **1885**. U knjizi dohodaka i troškova župne crkve u Stajnici ostalo je zapisano:

«Od 1. rujna 1885 Vinko Šegulja na vlastitu molbu umirovljen: jer je kad je vozio se bolestnici Šprajc u selo Šprajčevo, poplašio se konj bisno, a župnik noseći Svetotajstvo skočio jest iz kripice u liniji na dno groblja: a magla bila gusta u 7 sati ujutro tako, da se ni perst pred oko nije vidio, a slučajno po nesreći bio tuj Ivica Božić kod svog blaga na paši i deržeći korbač u ruci udari konja po glavi misleći da će konj stati, al se konj okrene žestoko natrag i tad pogazi mene na cesti ležećega i prevuče kola po mojih noguh više kolena; a da je po tebuhu, bih bio na mjestu mertav ostao. I tako nesposoban za službu bi umirovljen»

Iste godine nasljeđuje ga administrator **Mato Cvetko**, koji tu ostaje samo godinu dana - do 1886. Mato Cvetko rođen je u Novom Vinodolskom 18. rujna 1852. gdje je i umro 1943. u 91-oj godini života i u 66-oj godini svećenstva.

Godine **1886. i 1887.** dušobrižništvo obnaša kapelan **Božo (Natalis) Mihovilić**, a nakon njega dolazi jedan od najpoznatijih stajničkih župnika - **Anton Šprajc**, rođen u Brinju 23. veljače 1848, koji stupa na dužnost **23. listopada 1888**. Zadnju misu služio **1914.** godine, nakon čega se razbolio i ubrzo umro (21. kolovoza 1914.). Kratko vrijeme župu preuzima 23. kolovoza 1914. jezeranski župnik **Pavao Sertić**, rođen 26. prosinca 1866. u Jezeranama a umro 7. veljače 1931. od upale pluća.

Dana 4. prosinca 1915. dolazi u Stajnicu jedan od najuzornijih stajničkih župnika- **Nikola Matasić**, rođen 4. prosinca 1887. u Sincu. Ovdje boravi do **1923**, kada zbog lošeg zdravstvenog stanja odlazi na liječenje od tuberkuloze u Bakarac, gdje je ujedno bio i župnik.

Župnik Nikola Matasić

Bio je svećenik uzorna života. Svojim marljivim radom znao je napuniti crkvu za vrijeme mise. Siromasi su mu bili stalni gosti. Često je ostajao gladan jer bi svoj obrok podijelio siromašnima. Poznate su njegove procesije na Krasno, ispunjene pjesmom i molitvom. Znao se dići u tri sata ujutro i pješke preko Kapele otići u Plaški. Tamo bi stigao oko 8 sati i onako umoran ispovijedao je tamošnje katolike, a u 11 sati održao propovijed. Za vrijeme službovanja bio je veoma omiljen među pučanstvom. Kada bi saznao za nekog nemoćnog, bolesnog župljana, svaki dan bi mu po đacima slao toplu juhu s komadićima mesa. Od mještana nije tražio propisan metar drva za godinu, već po cjepanicu ili dvije, koliko je tko mogao dati. Umro je 4. travnja 1931. u 44. godini života. Na sprovodu se našlo 15 svećenika i brojni puk. Na groblju je

Župnik Mate Cvetko

sve duboko dirnuo prizor kad se jedno siromašno dijete nije dalo odvojiti od groba svog hranitelja (*kazivačica Marija Movrić, novine «Bakarska zvona» br 5/1966, članak “Nikola Matasić, svetac iz Sinca”*).

Godine 1924. dolazi **Stanko Ružić**, rođen 6. studenog 1887. u Kostreni, a umro u Brod Moravicama 12. prosinca 1943. Za vrijeme službovanja organizirao je popravak crkve i sakupljanje priloga za obnovu zvona. U spomenici piše: *«Bog ga pomiluj! Bil je dobar čovik a jošbolji svećenik Isusov»*

Na službovanju ostaje do 1931. godine kada župne poslove obnaša jezeranski župnik **Jože Kremžar**. Nakon njega dolazi mladi svećenik **Ante Marušić**, rođen 29. listopada 1911. u Meji (Sušak-Rijeka) koji je bio u vremenu od 1939-1942. godine. Za vrijeme drugog svjetskog rata bili su još **Alojz Ocvirk** te poljski svećenik **dr. Stjepan Mirski**.

Poslije drugog svjetskog rata župnik je **Mihael Primorac** rođen 12. veljače 1917 u Ljutom Docu u Hercegovini. Župu je preuzeo 7. svibnja 1946. i ostaje do 5. rujna 1955. Umro je 27. prosinca 1975. u riječkoj bolnici od posljedica teške prometne nesreće.

Primorca zamjenjuje 7. studenog 1955. **Albin Kordić**, rođen 1911. u Barbatu na Rabu. Umro je u sušačkoj bolnici u Rijeci 2. lipnja 1978. godine. Njega je naslijedio 5. lipnja 1959. svećenik **Ivan Perušić**. Poslije župnika Perušića dolazi **Mijo Liković** koji ostaje do 1964. godine. Iste godine župu preuzima župnik sa najduljim stažom- **Mile Ivančić**, i u njoj ostaje do 1997.

Od 1997. pa do 2003. župnik je **Branko Dragojević**. Njega nasljeđuje župnik **Ivan Magdić**. Stajnička župa danas spada pod Otočki dekanat. Njome upravlja župnik Župe iz Križpolja.

Župnik Mile Ivančić

Mlada Misa svećenika Mate Vukovića u Stajnici 1964. godine. Na slici je osim slavjenika i župnik Albin Kordić (desno).

Značajnije osobe iz crkvenog života

Koliko je svećenika dalo brinjsko područje, a time i Stajnica; možemo zaključiti vrlo malo. Razlog tome je zasigurno dugotrajna turska opasnost i nedovoljna duhovna prosvjećenost puka. U 19. stoljeću iz Stajnice bilježimo samo jednog: **Ivana Tominca** rođenog 1863. godine.

U dvadesetom stoljeću imamo još dvojicu. To su svećenici **Mate Vuković**, rođen 11. veljače 1943. godine u Stajnici, župnik u Vrbovskom, mladu misu održao u Stajnici **1964.** godine, i **Josip Dumenčić** koji je službovao u Zagrebačkoj nadbiskupiji (*“Ličke župe”, Lički katolički godišnjak za 1984.*)

Iz susjednih Jezerana imamo nekoliko svećenika: **Stjepan Geršak** (1860.-1888), **Franjo Jelić** rođ. 1880. koji je 1902. napustio studij i **Pavao Sertić** (1886.-1931). Iz Križpolja imamo **Josipa Modrića** (1863.-1893.), **Antuna Perkovića** (1847.-1898.), **Mirka Borića** (1822.-1876.) i **Jakoba Pavlovića** (1837.-1864.). Iz Brinja su svećenici bili: **Ivan Czergollern** (1806.-1854.), **Vladimir Kalafatić** rođ. 1914. napustio sjemenište 1936, **Tomo Linarić** (1864.-1895.), **Stjepan Pavlak** (1886.-1917.), **Toma Sertić** (1833. napustio studij bogoslovije), **Anton Šprajc** (1848.-1914.), **Ivan Šveger** (1808.-1875.), **Ivan Vučetić** (1864.-1928.), **Stjepan “Stipe” Vučetić** (1873.-1945.) i **Tomo Vučetić** (1873.-1928.) (*Bogović, Povijest visokoškolske izobrazbe...*)

Dr. Matija Mesić

Iz Stajnice je rodom i **dr. Matija Mesić** domoljub, poznati svećenik, povjesničar, osnivač Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU) i prvi rektor zagrebačkog sveučilišta. Rodio se u Slavonskom Brodu **19. veljače 1826.** Otac mu je bio opančar i često se hvalio *“kako je pop Marko Mesić, osloboditelj lički, s njime istoga roda”*. Pučku je školu završio u Brodu, gimnaziju u Požezi i Zagrebu, a teologiju u Zagrebu i Beču (Poznaneum). Za vrijeme nauka naučio je sve slavenske jezike, i uz to i mađarski. Nakon dovršenih nauka **1848.** godine zaređen je za svećenika, i protiv svoje volje poslan u Božjakovinu kod Dugog Sela kao kapelan, no već u siječnju 1851. odlazi kao kateheta u zagrebačkoj gimnaziji. Nakon toga upućen je na studije, kako bi se osposobio za srednjoškolskog profesora, najprije na bečko a onda i na praško sveučilište. Tu se posvećuje proučavanju povijesti Hrvata i svih Slavena. Nakon završetka studija vraća se u Zagreb gdje je imenovan profesorom austrijske povijesti na zagrebačkoj Pravoslavnoj akademiji, a poslije i kanoničkog prava.

Godine **1874.** postao je prvim rektorom hrvatskog sveučilišta u Zagrebu. Prilikom imenovanja i promocije održao je čuveni govor koji je započeo riječima: *Velik je dan, što ga danas slavi vaskolik narod hrvatski.*”

Bio je vrlo aktivan u JAZU, osobito u njezinim upravljačkim tijelima. Istakao se zajedno sa nekoliko tadašnjih hrvatskih intelektualaca u borbi protiv **Bachovog apsolutizma** i vrlo snažne germanizacije koja se provodila u Hrvatskoj.

Časna sestra Marija Korona Perković

Bavio se životopisom bana Nikole Zrinskog Sigetskog i o njemu je napisao **1866.** godine djelo koje je i danas od velike vrijednosti, jer je pisano temeljem arhivskih dokumenata. Jošu mu poznata djela *“Banovanje Petra Berislavića za kralja Ljudevita II.”*, *“Hrvati nakon bana Berislavića do Mohačke bitke”*, i druga. Ovim djelima spada među najvažnije povjesničare na polju hrvatske historiografije.

Treba napomenuti da je god. 1872. bio i narodni zastupnik u Saboru, gdje se istakao u radu školskog odbora. (*Čuvaj*)

U Stajnici je rođena redovnica i humanitarna djelatnica časna sestra *milosrdnica sv. Vinka Paulskog* **Marija Korona Perković** (*Stajnica, 8. siječnja 1926- Zagreb, 9. kolovoza 1979.*). Zaređena je 1950. godine. Kao viša medicinska sestra i socijalni djelatnik radi

preko 20 godina u “Radi Končaru” na zaštiti radnika, dakle onih koji su najviše ugroženi i obespravljani. Uz sve svoje obveze uspjela je diplomirati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu etnologiju i sociologiju. Odlikovala se golemim humanitarnim radom, svestranom karitativnom djelatnošću, velikom odgovornosti kao socijalni radnik prema sredini u kojoj je djelovala i mnogim redovničkim obvezama u svojoj zajednici. Uspjela je svojim posredovanjem zaposliti veliki broj nezaposlenih, spasiti brojne razbijene brakove i zaštititi novorođenčad koju je spasila i omogućila daljnji život, održati brojne seminare iz područja sociologije i karitativne djelatnosti.

U “*Općem šematizmu katoličke crkve u Jugoslaviji 1974.*” (Zagreb, 1975.) zabilježena je vrhovna predstojnica Školskih sestara Sv. Franje Asiškog “*mm Josephine Tominac, rođena 1. ožujka 1917. u Chicagu (SAD)*”. Nažalost, uz sva nastojanja nismo mogli doći do nekih detaljnijih podataka.

Neka ovo bude vječni spomen na ove velike ljude.

11.9. Stajnički blagdani i mise

Na nedjeljne mise išla je većina ljudi. Odijevali bi svečano ruho uglavnom domaći ručni rad. One obitelji koje su imale rodbinu u inozemstvu dobivale su industrijske odjevne predmete. Kada bi se crkva napunila započela bi misa koja bi trajala oko jedan sat. Nakon završetka mise došao bi pandur koji bi pročitao proglose, odnosno obavijesti i naredbe iz tadašnje vlasti. Kada bi pandur pročitao završio onda bi se većina prisutnih skupila u ličko kolo, kukunješće i sremica i započinjala bi pjesma koja se orila stajničkim poljem. (*Marija Movrić*).

Poslije podne išlo se na «*večernjicu*», koja je bila oko pet sati. Putem do crkve orila se opet pjesma.

Za Božićne blagdane plesalo bi se na više mjesta u Stajnici a najviše kod crkve. Poslije podne svaki zaselak imao bi svoje mjesto gdje se okupljala mladost u pjesmi i plesu.

Skupina mladih na Katarini u Tominčevoj Dragi oko 1965. godine

Murkovićevo selo, Štefanići, Mesići, Požari i Brdo sakupljali bi se kod Dvora, gdje bi Murkovići zapalili karabitalampe da osvijetle mjesto okupljanja. Kod njih se plesalo i pjevalo duboko u noć. Kod crkve i škole okupljala su se okolni zaselci, kod crkvice Sv. Petra Petrovo selo, Čarapi i Ujaci a u Tominčevoj Dragi skupljali bi se kod crkvice Gospe karmelske. Na ovim mjestima ljudi bi se razilazili nakon nastupanja mraka, te bi odlazili u pojedine kuće gdje bi se družili uz «sviće».

Stajnički učenici nakon Prve pričesti sa župnikom Milom Ivančićem

Najveći stajnički ljetni blagdan bila su «Mandalena» na Brdu. Poslije mise igralo se opet ličko kolo, polka, sremica i drugo. Kada se plesalo Ličko kolo vodio ga je glavni igrač, koji je naređivao pokrete, poput «okreni», «udvoje», «pazi dva su prošla» i «iskoči». Na ta naređenja igrači u kolu izvršavali su zapovjedbene radnje. Usput su se pjevale ličke narodne pjesme. Započinjale su cure a nastavljali dečki. Svirale su tamburice i harmonike.

To se isto događalo i tijekom crkvenih proslava na *Petrovu* u Petrovom selu i na *Majku božju Karmelsku (Katarinu)* u Tominčevoj Dragi.

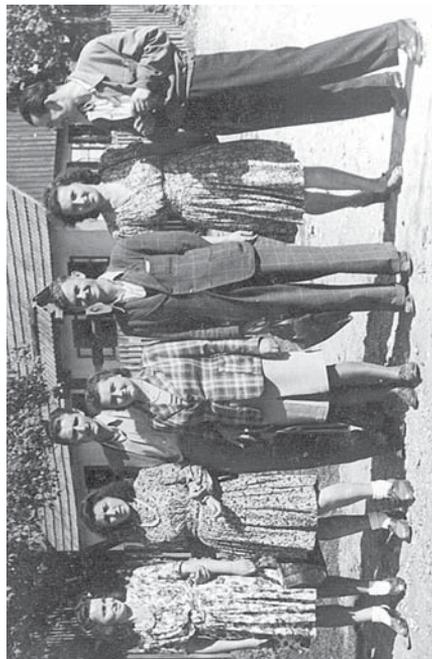
Odlasci na važnija prošćenja (proštenja) izvan Stajnice

Čovjek je putnik a vjernik je i hodočasnik. Svi putuju a vjernik na svom putovanju hvali i časti Boga i njegove svete. Vjernik je usmjeren prema višim, nebeskim vrijednostima te slavi, hvali i klanja se Stvoritelju. Hodočasnička mjesta, prošteništa, nastajala su i razvijala se na različite načine i imala su često čudesna obilježja. Svetišta su nastajala na dva načina. U jednim su vjernici na čudesan način bili uslišani. Druga su bila od službene crkve, pape, rimskih ureda ili biskupa obdarena oprostima i tako su privlačila vjerničke mase i stekla opću popularnost.

Najčešća prošteništa na koja su išli naši preci bila su na **Krasno**, **Plaški** na **Svetu Anu**, **Trsat** u **Rijeci** i **Oštarije kod Ogulina**. Uglavnom se išlo pješice i to tijekom noći. Izgradnjom pruge Karlovac-Rijeka do Trsata se išlo vlakom, uz prethodno pješačenje preko Kapele do ogulinske željezničke postaje. Time se bitno skratilo vrijeme pješačenja. Putem su se pjevale svete pjesme, nosila domaća hrana uglavnom suho meso, sir, domaći kruh i pečena kokoš.

Svakako je najsvečaniji bio je odlazak na **Krasno** na svetište Gospe od Krasna, jednog od najljepših predjela na Velebitu. Na ovo hodočašće naši preci idu vrlo dugo. Prvi pisani zapisi spominju ga već **1795**. Ljudi bi se skupljali noć prije uz pjesmu Primoraca, Ličana, Rabljana i Krčana. Svuda oko crkve gorjele bi vatre oko kojih bi se ljudi sakupljali uglavnom po skupinama kako su došli. Kako smo naveli u poglavlju o svećenicima, posebno su bila lijepa proštenja dok je župnik bio Nikola Matasić, i koji ih je uvijek predvodio.

Uz ova proštenja išlo se i na proslavu Svetog Ivana (*Jivanju*) u Lipice, svetog Antuna u Letinac, sv. Jurja u Jezerane, *Veliku Mašu* (Veliku Gospu) i Sv. Vida u Brinje, *Malu mašu* (*Čičiriće* – 8. rujna) u Brinjsku Kamenicu ali i na *Mladu Nedilju* u Glibodol, na mjesto ruševina kapelice koja je tamo ranije postojala.

Slikanje prije odlaska na Mandalenu (pedesetih godina prošlog stoljeća)

Stajnička mladost na Petrovi oko 1955. godine

Stajnička ljepota na Petrovi (šezdesetih godina prošlog stoljeća)

Poznato ličko kolo na Petrovo uvijek se plesalo poslije mise

11.10. Vjersko i čudoredno stanje puka kroz povijest

Ličko je područje tijekom turske opasnosti do krajnjih mjera gospodarski i duhovno opustošeno. Neprestani ratovi učinili su ljude ratobornima, hladne i silovite čudi, koji su se udaljili od vjerskih dužnosti i urednog kućnog života. Živjeti u beskrajnom siromaštvu i boriti se za golo preživljavanje znatno je utjecalo na moral naroda. Crkva pokušava na razne načine utjecati na poboljšanje stanja. Međutim, postoji izuzetno malo školovanih svećenika koji bi mogli uspješno djelovati među narodom. Svećenici su siromašni, crkve trošne i u većini slučajeva opasne za bogoslužje. Velike neprilike stvaraju i vojne vlasti koje su uzurpirale patronalna prava i miješale se u crkvenu upravu. Intencija je da se kler podvrgne državi i da državi služi, odnosno da vjera mora biti podvrgnuta interesima države.

Biskup Benzoni primjećuje da su *“Ličani veoma grubi i da teško trpe disciplinu, a u ratu s Turcima pokazae svoju osobitu hrabrost”*. Bili su skloni ubojstvima i paležima i biskup nije znao načina kako to stanje popraviti. Posebno je primijetio da noćni sastanci - *prela* - loše utječu na moral mladih. Biskup Čolić pokušava neposlušne dekretima crkveno kažnjavati. Posebno je istaknut utjecaj lošeg odijevanja vlaških djevojaka, što utječe na ponašanje katolkinja. Primjećuje da dosta katolkinja prelazi na pravoslavnu vjeru, odnosno da su se udaju za Vlahe. Dakle, značajnije vjerske i nacionalne netrpeljivosti između Hrvata i Vlaha u to vrijeme još nema.

I u narednom vremenu situacija se značajnije ne mijenja. Biskup nakon vizitacije 1751. u svom dekretu zabranjuje da se ijedna ženska osoba ne smije zakopati u *svetu zemlju* (groblje) koja ne ide u *“ruhu katoličanske”*. Godine 1771. izdaje odredbu kojom zaručnici ne smiju živjeti više od tri mjeseca u zarukama. Ako se nađe koja zaručnica da nije u roku od tri mjeseca povjenčana, ima se vjenčati bez vijenca, krune, a prije toga ima izdržati po župniku zadanu kaznu. Ovu kaznu određuje i za zaručnicu koja bi prije vjenčanja zatrudnjela. Biskup priznaje da su ove pojave, bez obzira na izrečene kazne, i dalje masovne. Istom zgodom biskup Čolić obara se i protiv kletve i psovke, ali i protiv konkubinata i otmica koje su u to vrijeme bile ukorijenjene. Treba primijetiti da su otmice djevojaka bile uzrok kupoprodajnog principa prema kojem su roditelji davali djevojku onome tko više ponudi. Dakako, kod siromašnih mladića preostala je jedino otmica.

U tako siromašnom okružju cvalo je i lihvarstvo. Biskupi su na to bili posebno osjetljivi. U vrlo oštrim dekretima naređuju da se lihvarima mora zabraniti pristup u crkvu i nemogućnost crkvenog pokopa.

U **brinjskom i slunjskom** kraju bila je uvriježena *krvna osveta*, u kojima se znalo često dogoditi i više ubojstava. Dakako, bilo je i čestih krađa i neprimjerenog ponašanja djece. Biskupi su posebnu pažnju poklanjali odgoju djece, međutim, značajniji su rezultati izostali. Bila je česta pojava pijanstva, pa je biskup Čolić zabranio prodaju alkohola u blizini crkava.

Ni svećenici se nisu u pojedinim slučajevima razlikovali od ponašanja puka. Biskupi su im zbog toga izricali razne mjere. Zbog dugotrajne vjerske zapuštenosti i nemogućnosti svećeničkog djelovanja došlo je do pojave njihovog neprimjerenog ponašanja. Godine 1718. biskup Pohmajević naređuje svećenicima nošenje *“halje do košćice, s čistim kolarinom”* a *“u crikvu ni jedan u opankah nima doći”*. Zatim svećenicima zabranjuje maškarenja, te *“tance, kola i norie”*. Puku zabranjuje prigodom pogreba *“plač, naricanje, skubljenje vlasi i udaranje u persi”*. (Izvješća, str 70.)

Iz iznesenog je vidljivo da je suvišno govoriti o duhovno zdravom životu naših predaka u ona teška vremena. Njihov život i svakodnevica bili su opterećeni brojnim moralnim problemima koji su proizvod jedne posvemašnje izoliranosti ovoga područja od kulturnih sredina. Prestankom turske opasnosti počinju polako dolaziti vanjski utjecaji ali i odlasci ljudi u druge sredine iz kojih donose nove vrijednosti.

Međutim, u vremenima koja slijede dolazi do novih pojavnosti. Pojavljuju se vjerske i nacionalne razmirice između hrvatskog i srpskog naroda. Naravno da je to crkva s izuzetnom pažnjom pratila i na to reagirala. Biskup **Juraj Posilović 1885.** godine upozorava na ponašanje pravoslavnih ali i katolika *“koji žive izmiješani sa shizmaticima (pravoslavcima, op.a.) imaju lošije običaje od drugih, Osim toga civilna vlast više ne kontrolira drži li se shizmatička strana obećanja danih za vrijeme vjenčanja s katoličkom stranom. U novije vrijeme shizmatici su iz nacionalističkih razloga postali revniji u svojoj vjeri”*. To je, dakle, vrijeme pojave nacionalizama i dugotrajnih razmirica na ovim prostorima.

Posebno je interesantno izvješće biskupa **Roka Vučića iz 1913.**, dakle pred sam Prvi svjetski rat. Biskup upozorava na pojavu novina koje izruguju crkvu. Loše utječu i povratnici iz Amerike. Pogoduju tome i neke odluke državnih vlasti. Državni zakon tolerira konkubinatu. Moral puka uglavnom je zadovoljavajući. **Slabije je u tom smislu stanje u dijelovima koji su bili pod vojnom upravom, gdje su česti mješoviti brakovi.** Posebno je raširena psovka, a često se posjećuju gostionice. (*Izvješća, str. 341.*)

Stanje poslije Prvog svjetskog rata bilo je opterećeno brojnim problemima. Izrazit je utjecaj velikosrpske politike ali i uzlet pravoslavlja, koji će staviti hrvatski nacionalni interes u podređen položaj a time i katoličku crkvu. Dolazi do pojave lijevih ideja poput socijalističkih i komunističkih koje negiraju postojanje crkve. Pojavnosti toga vremena najbolje opisuje izvješće biskupa **Josipa Marušića iz 1919. godine:** *“Crkvi nenaklona vremena našla su katolike nepripremljene. Masonerija i socijalisti nastoje umanjiti ugled svećenika u narodu. Štetne knjige i novine preplavile su kraljevstvo. Vjernici su pri izborima slabo mislili kome kad su davali svoje glasove za pojedine delegate. Djelovanje neprijatelja Crkve i ratne posljedice učinile su da se narod počeo udaljavati od puta istine i kreposti. Posvuda se širi indiferentizam. U cijeloj su biskupiji mnogi muševci prisiljeni otići u Ameriku da zarade čime bi prehranili obitelji. Među loše posljedice rata pripada i pohlepa za materijalnim dobrima. Svi se dadoše na trgovinu i zaradu...”* Nažalost, mnogo je tih negativnih činjenica ostalo i do današnjih dana.

Ovime smo dali kratak pregled duhovnog stanja naših predaka, kako bi se mogle shvatiti neke sadašnje pojavnosti kao ostaci prošlih vremena. To se posebno odnosi na zatvorenost, neslogu i nepovjerenje prema drugom. Stanovnici brinjskog kraja spadaju u kategoriju tipičnih dinarskih gorštaka. Tu svoju osobitost oblikovali su u doticaju s prirodom ovoga kraja. Zemlja na kojoj žive je opora, kako u klimatskom tako i u geomorfološkom smislu. Opori lički kršnije im dopuštao da žive i privređuju kako su oni htjeli, već ih je tjerao da se pokoravaju prirodnim zakonima sredine u kojoj obitavaju. A ta sredina nametala im je karakterne crte svoje specifične prirode. Izuzetno su nacionalno i vjerski homogeni poput svih gorštaka. Politički su skloniji nacionalističkim pokretima, tako da je ovaj kraj kroz povijest bio kolijevka ovakvih ideologija. U politiku se teško uključuju, iako vrlo temeljito i pažljivo prate političku situaciju. Teško prihvaćaju stranca, jer se osjećaju ugroženi na ionako skromnom imetku na kojem jedva preživljavaju. Na svaki strani utjecaj reagiraju eksplozivno i buntovno, često ne sagledavajući krajnji cilj takvih postupaka.

Kroz povijest su se iskazali kao odlični vojnici. Fanatično su hrabri, kukavičluk je za njih posebno negativna vrlina. Skloni su bespogovornom izvršenju svih zadaća, što ih je krasilo

kroz njihovu vojnu povijest. Vojnički poziv je za njih posebna čast, iako su često ratovali i ginuli za tuđe zastave i interese. Nemaju sklonosti zapovijedanja, tako da ih je kroz povijest vrlo malo imalo značajnije vojne dužnosti.

Nisu skloni vođenju i upravljanju i ne žele biti na rukovodećim pozicijama u privrednim i ostalim subjektima. Nisu skloni i kolektivizmu osim onih slučajeva kada im je ugrožen opstanak. Sve promjene i novine teško prihvaćaju, osim u krajnjoj nuždi. Bez obzira na privrženost svome kraju i korijenima skloni su seljenju. Za rješavanje egzistencijalnih pitanja nema granica i udaljenosti koje nisu mogli prijeći. U novim sredinama mladi se vrlo lako inkulturiraju, dok kod starijih to ide vrlo teško. Rijetko zamjenjuju svoju čakavicu govorom sredine u kojoj žive, a bilo je dosta slučajeva da su se vraćali u Liku ne mogavši prihvatiti novi način života u novoj sredini.

Iako su odgojeni u katoličkom duhu nisu nikada bili gorljivi vjernici u smislu redovitog pohađanja svete mise i drugih pobožnosti. Muški, u pravilu, dosta psuju i to najteže kletve i psovke. Nisu praznovjerni i skloni porocima. Pijanstvo i uživanje narkotika nije šira pojava, već se radi isključivo o pojedinačnim slučajevima. Skromno se odijevaju i ne zahtijevaju luksuz. Kuće su im jednostavne, iako njihovom veličinom žele dokazati svoj prestiž, bez obzira na stvarne potrebe. U slučaju materijalnih mogućnosti skloni su nabavci skupih automobila kao nadomjestak povijesnoj privrženosti imanju dobrih konja, sa kojima su se ponosili.

Braku i odgoju djece pridaju veliku važnost. Muškarac je "glavni" u kući, dok su žene povijesno u podređenom položaju, blage i poslušne naravi. Za njih je brak svetinja i sve je tome podređeno. Izuzetno je malo rastava brakova, i to jedino u krajnjoj nuždi. Udovice se, u pravilu, nikad ne udaju, brinući se do kraja života o statusu svoje djece. Jedino se u teškoj imovinskoj situaciji odlučuju na ponovnu udaju.

Literatura:

- Dr. Mile Bogović:** *Senjsko-modruška ili krbavska biskupija, Izvješća biskupa Svetoj stolici (1602-1919)*, Zagreb 2003,
- dr Mile Bogović,** *Sadržaj izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim, Senjski zbornik 23/1996,*
- dr Mile Bogović,** *Crkvena obnova u brinjskom i otočkom kraju do 1723. godine, Zvona br. 5/1989,*
- dr Mile Bogović,** *Sadržaj izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim, Senjski zbornik 23/1996,*
- Manojlo Sladović:** *Povijesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske, Trst 1856,*
- Đuro Šurmin:** *Acta croatica, Zagreb 1899,*
- Josip Burić.** *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću, Zagreb-Gospić 2002.*
- Zorislav Horvat:** *Srednjovjekovna pavlinska arhitektura, Senjski zbornik 26/1999.*
- Radoslav Lopašić:** *Spomenici hrvatske krajine,*
- Dr. Mile Bogović,** *Ustrojstvo države i crkve na ličko-krbavsko-senjsko-kordunskom području kroz povijest (1-13), Vila Velebita, broj 13-25*
- Petar Runje,** *Tragom stare ličke povijesti, Matica hrvatska Ogulin, 2001.*
- dr Mile Bogović,** *Povijest visokoškolske izobrazbe u biskupijama Senjskoj i modruškoj ili krbavskoj do 1940. godine, Senj 1999.*
- Franjo Emanuel Hoško:** *Franjevci u Krbavskoj biskupiji, Rijeka 1988,*
- Mihael Bolonić,** *Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije, Senjski zbornik br. 5/1973.*
- Željko Holjevac,** *Kulturna i crkvena baština srednjovjekovne Like, Vila Velebita br. 99/2002,*
- Antun Cuvaj,** *Građa za povijest školstva IV, Zagreb 1910,*
- Dr. Krunoslav Draganović,** *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji, Sarajevo 1939,*
- Dr. Krunoslav Draganović- Josip Buturac,** *Poviest crkve u Hrvatskoj, Zagreb 1944,*
- Dr. M. Bogović:** *Krasnarska župa i svetište Gospe od Krasna, Senjski zbornik br. 18/1991 ,*
- dr M. Bogović- Časopis «Vila Velebita» broj 1/2000** *posvećen osnivanju Gospićko-senjske biskupije,*
- Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji 1974.,** (Zagreb, 1975.)
- Dokumentacija Ministarstva kulture RH, Zavoda za zaštitu spomenika kulture te Konzervatorskog odjela u Karlovcu,**
- Biskupski arhiv (BAS) u Senju, Franjevačkog samostana u Rijeci,**
- Schematizmi Senjske biskupije.**

Kazivači:

Marija-Mice Movrić rođ. Vuković,
Zora Bujanović rođ. Rajković,
svećenik i stajnički župnik Mile Ivančić,
Nikola Mesić-Perković,
Ivan Sertić-Porkulica,
Marija Šprajc rođ. Movrić,
Dragica Tominac, rođ. Perković,
Ivan Vučetić-Antonov,
Ivan Vuković-Jurišić,
Zvonko Dumencić.